

Barac. Stoga ne će biti točna Barčeva tvrdnja da su hrvatski pisci počeli dobro pisati tek nakon Maretićevih gramatika. One su ponešto promijenile hrvatsku jezičnu normu i hrvatski književni jezik po njima ima i danas svoj normativni lik kako su ga odredili hrvatski vukovci. To je već nešto drugo. Bez obzira na takve tvrdnje Barčev članak osvjetljava i neposrednu prošlost, a podosta i današnje prilike jer ima i danas stručnjaka, pokoji domaći, ali više stranih, koji se u toj problematici ne snalaze. Zato je, da ponovim, Barčev članak zavrijedio da ga opet objavimo.

Sažetak

Stjepan Babić, sveučilišni profesor u miru, Zagreb

UDK 811.163.42-26(091), stručni članak

Primljen 23. kolovoza 2004., prihvaćen za tisak 3. rujna 2004.

On Barac's Article about Croatian Followers of Vuk Karadžić

The author gives comments on Barac's article, emphasizing the relative language freedom reflected in the fact that Professor Barac, without any reluctance, uses the term standard Croatian language and thus resolutely refutes the Serbian thesis that the Croats have taken their language from the Serbs - the thesis which the Serbs often repeat even today.

PITANJA I ODGOVORI

SKLANJANJE ŽENSKIH PREZIMENA NA -a

 svezi sa sklanjanjem ženskih prezimena na -a došla su nam dva pitanja. Marija Vetma, mlada sutkinja iz Dubrovnika, pita kako treba sklanjati imena, misli na imena iz Dubrovnika i ženska prezimena, konkretno pita: *Krunu Koromanu i Mariji Vetmi ili Kruni Koromanu i Mariji Vetma*. Zrinka Jelaska iz Zagreba pita ima li u jezičnim priručnicima odredba o sklanjanju ženskim prezimena na -a i ako ima, trebala bi biti da se sklanjaju.

Taj problem nije nov. O njemu je još 1924. pisao Tomo Maretić u svome Jezičnome

svjetniku. On u Trećem dijelu, u Različnim gramatičkim bilješkama piše:

„Sasma je nehrvatski i nesrpski, što mnogi pisci novijega vremena ne sklanjaju prezimena, kad služe za žene, te pišu na pr. Milica Nikolić, za Danicu Petrović, sa Zorom Vidović i t. d. Tko ima pravoga jezičnoga osjećanja, on će govoriti i pisati za žensko, ako je udata ili udovica: Milica Nikolićka, za Danicu Petrovićku, za Zorom Vidovićkom, – ako je djevojka: Milica Nikolićeva, za Danicu Petrovićevu, sa Zorom Vidovićevom; u ovom drugom slučaju dobro je također: Milica Nikolića, za Danicu Petrovića, sa Zorom Vidovića i t. d.” (str. 197.)

Maretić u nesklanjanju ženskih prezimena vidi plod lošega „ugledanja u njemački,

a možda i u francuski jezik“, ali je u preporuci o sklanjanju donekle proturječan. On nastavlja:

„Samo ona prezimena ostaju za žene i za djevojke bez promjene, koja se u nom. sing. svršuju na *-a*, na pr. Mlatišuma, Ogorelica, Rukavina, Travica, Vodopija i dr., dakle na pr. gospođa Rukavina, gospođica Rukavina; ali kad je prezime samo, i tu se govori na pr. vidio sam Rukavinku, rekla sam Rukavininoj i t. d.”

Zbog riječi „ostaju ... bez promjene” taj je dio dvoznačan jer se može misliti da se ne sklanjaju, kako sam i ja u prvi tren shvatio, a Maretić vjerojatno misli da ne dobivaju *-ka* i *-eva*, kao što se vidi iz daljnjega surječja.

Nije dovoljno poznato da u morfologiji hrvatskoga jezika ima tzv. neproduktivnih kategorija ili zatvorenih kategorija, tj. da neka kategorija u svoju skupinu ne prima nove riječi. Od imenica takva je kategorija imenica tipa *stvar*, *stvari*, tj. imenica i-vrste. Ona u sebe ne prima nove imenice, ako nisu imenice na *-ost*, *-ad*, *-ež* ili složene od koje već postojeće imenice i-sklonidbe, kao što je *polusvijest*, *punomoć*, *vjeroispovijest* i sl. To se dogodilo prije kraja 19. stoljeća i zato u tu kategoriju nisu mogla ući ni ženska prezimena kao Petrović, Nikolić, Vidović. To je pravi razlog da se takva ženska prezimena ne sklanjaju.

Maretićev prijedlog da se nesklanjanje uklanja dodavanjem *-ka* i *-eva*, Petrovićka, Petrovićeva, nije prihvaćen. Prvi nije mogao biti jer su u hrvatskome književnome jeziku ženska prezimena na *-ka*, Petrovićka, blaže ili jače podrugljivo obilježena kao što sam pokazao u Tvorbi riječi u § 845. i § 846.; drugi, Petrovićeva, nije jer se u praksi susreće veoma rijetko, katkada samo u športu, a ženska imena i prezimena kao Karmen, Ines, Mercedes, Petrović, Nikolić, Vidović... moraju biti ženskoga roda, a kako imenice ženskoga roda i-vrste: *stvar*, *stvari*

ne primaju više takve nove imenice, ne preostaje drugo, nego da se ne sklanjaju. Zato Hrvatski jezični savjetnik dobro savjetuje:

„Ženska se imena na suglasnik, tj. ženska imena s ništičnim nastavkom (*Dagmar*, *Ines*, *Ingrid*, *Karmen*, *Manon*, *Mercedes*, *Nives*) ne sklanjaju.” (str. 84.)

Ta je dopuna dobra, ali nije dobro što se u Savjetničkome rječniku, gdje nalazimo mnoga ženska i muška prezimena na *-a*, za ženska u navedenim primjerima pokazuje da se sklanjaju i ne sklanjaju. Od desetak i više primjera navest ću dva:

„**Rukavina** -e, DL -i; Dao sam to gospodinu Rukavini, *ali*: Dao sam to gospođi Rukavina / gospođi Rukavini; gospodine Rukavina / Rukavino; gospođu Rukavina.”

„**Truhelka** -e, DL -i; Dao sam to gospodinu Truhelki, *ali*: Dao sam to gospođi Truhelka / gospođi Truhelki; gospodine Truhelka; gospođu Truhelka”.

Ima na desetke takvih primjera. U nasumičnome pregledu našao sam *Feraga*, *Finka*, *Juha*, *Kalogjera*, *Rupena*..., a za ženska se prezimena kao *Cerar*, *Felcli*, *Fio*, *Nalis*, *Kelčec*, *Ušnik*... na primjerima pokazuje da se ne sklanjaju, što je opet dobro.

Kad se jedna ženska prezimena opravdano ne sklanjaju, onda se to širi na sva, i ona koja se mogu sklanjati, kao što su ona na *-a*, a to proširenje nije dobro. Kad se već savjetuje, preporuka treba biti da se sklanjaju. Glavni je razlog u tome što naš jezik ide u fleksijske jezike, tj. u jezike koji imaju razvijene i bogate oblike, a kad je o imenicama riječ, težnja je da se sklanja sve što se sklanjati može i zato preporuka treba ići u tome smislu i da se suzi područje za širenje nesklanjanja.

I drugi razlozi govore tomu u prilog pa je dobro da neke spomenemo.

Kad žensko ime na *-a* dođe s takvim prezimenom, onda bi se ime sklanjalo,

a prezime ne bi, npr. *Marija Rukavina, Marije Rukavina, Mariji Rukavina...* Zato treba preporučiti da se sklanja i jedno i drugo: *Marija Rukavina, Marije Rukavine, Mariji Rukavini...*

Ima ženskih prezimena koja su jednaka kao opće imenica, npr. *Pravica, Pralica, Torbica, Travica* pa bi se takve opće imenice sklanjale, a isto se prezime ne bi sklanjalo.

Tako bi trebalo sklanjati i složena ženska prezimena kad je drugo prezime na *-a*, npr. *Marija Jurić-Rukavina, Marije Jurić-Rukavine, Mariji Jurić-Rukavini...*, kao što kažemo *Marija Jurić Zagorka, Mariji Jurić Zagorki...*

Možemo se kolebati jedino u složenim ženskim prezimenima kad je žensko prezime na *-a* prvo, npr. *Marija Rukavina-Jurić*. Ja bih se tu složio da se prvo prezime ne sklanja po načelu da se prvi dio polusloženice ne sklanja kao što se i pridjev tvori od polusloženice. Ne pada mi na pamet prava analogija, osim tvorbe pridjeva kao što je npr. *Guberina-Krstičeve* Razlike, Broz-Ivekovićev rječnik i sl. iako to baš nije isto.

Za sklanjane ženskih prezimena na *-a* govori i to što je je od nesklonjivih ženskih prezimena teško tvoriti pridjeve.

Što se tiče sklanjanja dubrovačkih muških imena na *-o*, o tome smo profesor Težak i ja imali od 8. do 11. izdanja u Gramatici hrvatskoga jezika ovo pravilo:

„Imenice kao što su *Éro* i *Míle* u zavisnim padežima imaju zapravo promjenu imenica ženskoga roda. Imenice tipa *Éro* u jugoistočnim krajevima hrvatskoga jezika, posebno u Dubrovniku i okolici, mijenjaju se u svim padežima po muškoj promjeni, kao *àuto* (*Ívo, Íva, Ívu* itd.). I to je hrvatska književnojezična promjena, ali ograničena područja.”

U daljnjim izdanjima zbog nekih, uglavnom tehničkih promjena, to je pravilo ispušteno, iako je i danas dobro. Zato ime i prezime *Kruno Koroman* možemo sklanjati i *Kruna Koromana, Krunu Koromanu...* ako je Dubrovčanin, kao što sklanjamo *Ivo Vojnović, Iva Vojnovića, Ivu Vojnoviću...*

Stjepan Babić